

OVIDIUS ÎN ROMÂNIA
IN MEMORIAM MAGISTRI STEPHANI CUCU

Volum coordonat de
Marina Cap-Bun și Florentina Nicolae

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
CENTRUL DE CERCETARE
ȘI DEZVOLTARE PROFESIONALĂ
„STUDIILE ROMÂNEȘTI ÎN CONTEXT
INTERNAȚIONAL” (STUR)

OVIDIUS ÎN ROMÂNIA
IN MEMORIAM MAGISTRI STEPHANI CUCU

Volum coordonat de
Marina Cap-Bun și Florentina Nicolae

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2018

Colecția FILOLOGIE

Referenți științifici: Prof. univ. dr. Petre Gheorghe Bârlea, Universitatea „Ovidius” din Constanța
Prof. univ. dr. Liviu Franga, Universitatea din București
Associate Professor Christina Zarifopol-Illias, Indiana University Bloomington

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Ovidius în România : in memoriam magistri Stephani Cucu / vol. coord.
de Marina Cap-Bun și Florentina Nicolae. - București : Editura
Universitară, 2018
ISBN 978-606-28-0762-7

I. Cap-Bun, Marina (coord.)
II. Nicolae, Florentina (coord.)

082.2

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062807627

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2018
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Precizări introductive	9
Traduceri ovidiene	13
Traian DIACONESCU, <i>Nucul</i> . Traducere originală a poemului <i>Nux</i> de Publius Ovidius Naso	15
Traian DIACONESCU, <i>Amores</i> III, 7, de Publius Ovidius Naso	23
Studia Ovidiana	27
Liviu FRANGA, <i>Mărturii ovidiene</i>	29
Petre Gheorghe BÂRLEA, <i>Imaginea geților în opera din exil a lui Ovidius</i>	67
Theodor GEORGESCU, <i>Mitologia, avocatul apărării lui Ovidius din Pont</i>	79
Marina CAP-BUN, <i>Motivul literar mare tenebrarum: Câteva aspecte comparative ale meteorologiei subiective ovidiene</i>	103
Elena IONESCU, <i>Crochiu despre sonoritățile romane</i>	127
Alexandra CIOCÂRLIE, <i>Poetul și Principele</i>	147
Florentina NICOLAE, <i>Perdix sau despre eșecul omului de geniu</i>	175
Adriana CÎTEIA, <i>Tipologia metamorfozei în opera ovidiană: Arahne și Acteon</i>	187
Florentina Gabriela MIHAI (RUSU), <i>Publius Ovidius Naso – Erudiția culturală și literară a poetului oglindită în „Metamorfoze”</i>	197
Cristina ILEA (ROGOJINĂ), <i>Ovidius și geneza lumii. Sub semnul metamorfozelor</i>	213

In memoriam Ștefan Cucu	227
Olga DUȚU, <i>Arta portretului în romanul Cântărețul tandrelor iubiri de Ștefan Cucu</i>	229
Florentina NICOLAE, <i>„Ianus” de Liviu Franga. In memoria Profesorului Ștefan Cucu</i>	237
Olimpia VARGA, <i>Contribuția lui Ștefan Cucu la conturarea profilului literar al poetului Ovidius</i>	241
Contextualizări	251
Ioana COSTA, <i>Trimiteri ovidiene în „De vinculis in genere”</i>	253
Marina CAP-BUN, <i>Moartea și reînvierea la Tomis sau Ultimele metamorfoze ovidiene închipuite</i>	265
Giovanni ROTIROTI, <i>Uno spettro si aggira per Constanța: Il fantasma di Ovidio. Da la „Morte a Tomis” di Marin Mincu, a „Veni, Vidi, Fugi” di Robert Eugen Popa</i>	277
Cristina TAMAȘ, <i>Trăirile ovidiene în iarna de la Pontus Euxinus sau înfruntarea destinului prin speranța poeziei</i>	291
Simona-Nicoleta MINCIU, <i>Paradigme metamorifice: de la Ovidius, la Matei Vișniec</i>	309
Daniela CRĂCIUN, <i>Mitul Clytiei de la Ovidiu la Montale</i>	329
Iuliana DAVID, Virginia PETRICĂ, <i>Ovidiu în relatările călătorilor italieni în spațiul pontic</i>	341
Cosmin CĂPRIOARĂ, <i>Arhaisme românești moștenite în latina vorbită de Ovidius</i>	353
Corina APOSTOLEANU, <i>Mitul ovidian în publicațiile dobrogene de la începutul secolului al 20-lea</i>	375
Olga KAITER, <i>Scriitorii de expresie germană din România, între emigrare și exil</i>	385
Mădălina SERBOV, <i>Ovidiu. Ultima călătorie</i>	399
Proiecte cultural-științifice în Anul Ovidius	407
Enache TUȘA, <i>Comunicare și socializare interculturală sub semnul poetului Ovidiu. Epilogul unor evenimente dedicate Bimilenarei la Pontul Euxin</i>	409

Alina Ioana VASILIU, „ <i>Ovidius in Love</i> ” - Producția Teatrului de Stat Constanța pentru Bimilenarul <i>Ovidius</i>	423
Date despre autori	439

PRECIZĂRI INTRODUCTIVE

Volumul de față reunește o parte dintre lucrările conferinței internaționale a Centrului de Cercetare și Dezvoltare Profesională „Studiile Românești în Context Internațional” (STUR): *Ovidius în România*, care a avut loc la Universitatea „Ovidius” din Constanța, în 18 noiembrie 2017. Materialele susținute la conferință, li s-au adăugat contribuții valoroase de la autori de prestigiu care au dorit să ne fie alături în demersul omagierii poetului Ovidius. Alegând această temă de cercetare pentru anul 2017, STUR a dorit să marcheze bimilenara ovidiană, extrem de efervescentă în recontextualizări exegetice ale operei și personalității ovidiene, dar și în evenimente culturale și științifice, unele dintre ele reflectate și în paginile acestui volum.

Este al șaselea tom editat sub egida STUR după: *Actualitatea lui Caragiale 1912-2012* (2012), *Junimea și impactul ei după 150 de ani* (2013), *Literatura, teatrul și filmul – În onoarea dramaturgului Matei Vișniec* (2015), *Culturi și civilizații est-europene. In memoriam Aida Todi* (2016) și *Studiile românești în context inter- și transdisciplinar. In memoriam Marin Mincu* (2017). Este, din păcate, tot un volum *in memoriam*, dedicat, de această dată, colegului nostru Ștefan Cucu, latinist și ovidianist, de primă clasă, primul Doctor al UOC pe o temă ovidiană, pe care ni l-am fi dorit alături în această întreprindere intelectuală, dar el s-a grăbit să plece dintre noi chiar în

anul marilor evenimente dedicate lui Ovidius. Astfel, ne-am gândit să-l elogiem alături de poetul său de predilecție, rezervând o secțiune a acestei colecții de texte, operei sale critice și literare.

Ca și în cazul volumelor anterioare, textele selectate aici au fost supuse unei expertizări de specialitate, de către referenți științifici de cea mai înaltă exigență academică, cărora le mulțumim, încă o dată, pentru sprijinul acordat proiectului nostru: prof. univ. dr. Liviu Franga, Universitatea din București, prof. univ. dr. Petre Gheorghe Bârlea, Universitatea „Ovidius” din Constanța și asociate professor Christina Zarifopol-Illias, „Indiana University”, Bloomington. Îi mulțumim totodată și kolegei noastre, doamnei conf. univ. dr. Nicoleta Stanca, pentru verificarea rezumatelor în limba engleză.

Volumul de față, cu participare internațională (e drept, nu atât de amplă pe cât am fi dorit-o) și interdisciplinară, ilustrează nu doar complexitatea operei ovidiene, ci și enormul interes de care s-a bucurat figura marelui relegat, devenit personaj de literatură, teatru, film, muzică sau arte vizuale. El se bucură de colaborarea unor clasiști cu autoritate academică și mare prestigiu, care aduc în pagină studii dedicate operei și personalității lui Publius Ovidius Naso, dintr-o mare diversitate de perspective, și chiar noi traduceri de texte ovidiene.

Acestora li s-au alăturat și alți iubitori ai operei ovidiene, căci figura complexă și enigmatică a poetului latin relegat la Tomis este emblematică nu doar pentru universitatea noastră, care îi poartă numele, și pentru Dobrogea (orașele Constanța și Ovidiu, Insula lui Ovidiu), ci pentru lumea de astăzi în ansamblul ei, care încă n-a reușit să deslușească în totalitate nici etern inefabila *artă a iubirii*, nici problematica sofisticată și dureroasă a exilului

cu toate implicațiile ei mentalitare și antropologice. În paginile acestei culegeri de texte, Ovidius ni se dezvăluie într-o ipostază inedită – aceea de *contemporan* al nostru.

Am căutat, ca de obicei, să reunim în sumarul volumului cercetători din spații culturale și arii disciplinare cât mai variate, spre a ilustra cât mai consecvent, diversele perspective și grade de interesare asupra subiectului complex propus spre reflexie de conferința Centrului STUR. Dar nu am renunțat, nici de această dată, la colaborarea doctoranzilor și a masteranzilor, din încurajarea și dezvoltarea profesională a cărora ne-am făcut un țel programatic.

Sperăm ca și acest tom să constituie o sursă utilă de informare, atât pentru studenți, masteranzi și doctoranzi, cât și pentru publicul larg, căruia i se oferă prilejul de a-l redescoperi și revaloriza pe Publius Ovidius Naso, la două milenii după trecerea sa în eternitate.

Colectivul editorial

TRADUCERI OVIDIENE

NUCUL / NUX¹
Publius OVIDIUS Naso

Traducere de Traian DIACONESCU
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

- Nuc² crescut lângă drum, cu toate că nu am păcate,
Sunt cu pietre bătut de călătorul grăbit.
Astă osândă doboară pe cei care sunt în prihană,
Când din soborul aprins pietre îi potopesc.
5. Nu am păcate, doar dacă păcat se numește
Roda din fiece an pentru al meu grădinar.
Odinioară în câmp, pe vremuri mai fericite,
Pomii toți se-ntreceau rapeni să fie pe rod.
Obișnuiau stăpânii, când pârgul ieșea la lumină,
10. Să consacre cununi zeilor câmpenești.
Deseori tu te mirai, Bachus, de rodul de struguri,
Diva Athena zâmbea roadelor mari, din măslini.
Crengile s-ar fi frânt de roadele multe, dacă
N-ar fi fost puse sub pom furci proptitoare atunci.

¹ Traducerea și notele au fost publicate inițial în *Convorbiri literare*, secțiunea „Literatură universală”, An 145, Nr. 9 (sept. 2011), Iași, pp. 132-133.

² Poemul Nux, „Nucul”, a fost inspirat, probabil, de o epigramă din *Antologia greacă* I, 20, atribuită lui Platon sau lui Sidonius Antipater. În Renaștere, Erasmus, iscusit comentator al lui Ovidius, consideră că acest poem este o alegorie prin care poetul stigmatizează viciile din secolul său. (*n. tr.*)

15. Fetele atunci nășteau, după pilda noastră întruna,
Rod în pântec purtau, toate mame erau.
Dar mai apoi platanii, care au umbră sterilă,
Cinste avură mai mult față de pomii cu rod.
Noi, fructiferii, începem, nucul de-ar fi-ntre-aceștia,
20. Altfel să răsfirăm pletele noastre în larg.
Poamele azi nu mai cresc, prin ani, fără conten,
Seci măslinile-n cămări, cârci în crame zbârçiți.
Fata își vatămă pântecul să pară că este frumoasă,
Rară-i femeia ce vrea prunc să aibă acum.
25. „Sigur, de n-aș fi născut, azi aș fi fără teamă”,
Clitemnestra¹ rosti tânga-i demnă de ea.
Dacă vița ar ști să sugrume roada necoaptă
Și măslinul de-ar ști, ar ajunge orfani.
Dacă ar afla acest lucru și mărul și părul, desigur
30. Poamele lor nicicând n-ar mai fi în păduri.
Ba și cireșul cu poame de felurită culoare,
Să învețe acum, fi-va un trunchi steril.
Nu sunt gelos, dar totuși de ce nu-i lovit niciun arbor
Împodobit cu frunziș care e fără rod?
35. Toți acești arbori, privește, au tefere trunchiuri,
N-are niciunul fruct ca să atragă răni.
Răni îmi vatămă seva și crengile sunt mutilate,
Lemnele goale plâng și sângeră fără coji.
Jaful nu-l face ura, ci numai speranța răpirii,
40. Alții să poarte rod, ei să se plângă la fel.
Astfel cel care e-nvins promite răsplata-n triumfuri,
Rănilor celui sărac nerăzbunate rămân.
Astfel se teme de lotri călătorul cu aur în pungă,
Are un drum tihnit omul fără averi.

¹ Clytemnestra, soția lui Agamemnon, a fost ucisă de fiul său, Oreste.
(n. tr.)

45. Astfel și eu sunt lovit, căci singur sunt o ispită,
Toți ceilalți înverzesc cu frunziș neatins.
Dacă frunzișul urcă foarte aproape de mine,
țândări mărunte zac, crengi rănite în jur
Nu e de vină frunza, ci vecinătatea cu mine,
50. Pietre respinse cad peste coroanele lor
Aș minți dac-aș spune că cei care sunt departe,
Nu-și păstrează intactă chica de frunze verzi.
Chiar dacă ar ști să pună simțirea lor în cuvinte,
Sigur ar acuza umbra vecină a mea.
55. Câtă durere-i să vezi cum ura urcă-n necazuri,
Eu să fiu atacat chiar de-un vecin îndrăgit!
Tu vei găsi că sunt o grijă prea mare pentru
Harnicul meu stăpân care-mi dă doar pământ.
Singur am răsărit în padina părăginită,
60. Locul în care eu stau este aproape de drum.
Ca să nu vatăm recolte – se spune că vatăm recolte –
Cresc într-un fund de câmp, într-un hotar depărtat.
Umbra mea deasă n-o taie nicidecum saturnice coase,
Niciun plugar n-a pus plugul în lut întărit.
65. Chiar dacă-s gata să pier arzând sub vipii de soare,
N-am niciun fir de izvor peste uscatul ogor.
Totuși când cauți fructe cu coaja nouă crăpată,
Nucul se clatină iar, crunt lovit de prăjini.
Răni sângerânde fac în crengile pline de roade,
70. N-aș putea să mă plâng numai de pietre lovit.
Nucile cad la pământ, bune pentru deserturi¹,
Toate le strângi în cămări tu, înțelept grădinar.
Iară copiii le sfarmă cu lovituri iscusite
Și le cată în joc degetul lor înclinat.

¹ Sintagma *mensis secundis* desemna la romani, desertul. (*n. tr.*)

75. Patru sunt nucile zaruri și niciodată mai multe,
Când se adaugă-n joc una la cele trei.
Ea pe-o tavă în pantă lunecă la o poruncă,
Vrând să atingă atunci nuca aleasă din grup.
Par e numărul triumfător sau impar e
80. Și ghicitorul își ia chiar prevestitul câștig.
Chip desenat cu creta precum constelația Delta¹,
(Litera a patra e în alfabetul grec).
Linii se trag în triunghiul acesta și câte linii
Varga atinge în joc nuci, atâtea-s câștig.
85. Dar adesea așază un vas la anume distanță,
Mâna s-arunce ușor, nuci să cadă în el.
Arbor ferice e cel ce-a crescut în câmpuri retrase,
Poate oricând să dea roade stăpânului său,
Larma de oameni și scrâșnet de roți nu aude,
90. Nici nu-l va îneca praful din drumul vecin.
Poate s-aducă în dar stăpânului roadele toate
Ca să numere lin fructele sale deplin.
Mie nu mi s-a dat să-mi văd răscoptele roade,
Poamele sub lovituri cad înainte de timp.
95. Coaja moale acoperă încă miezul de lapte,
Nu vor fi de folos celor ce mă lovesc.
Totuși găsesc câte unul care azvârle cu pietre,
Preagrăbit la jaf, caută rod în van.
Dacă ar fi o măsură la cei care-mi dijmuite rodul,
100. Tu ai vrea, călător, mai mult decât un stăpân.
Cine vede creștetul meu golit de frunzare,
Crede că e un jaf dezlănțuit de Boreu,
Unul dă vina pe soare, altul pe geruri dă vina,
Altul crede că fu grindină, ca un potop.

¹ Figura de joc în chip de *delta* arăta, probabil, așa: Intervalul unde se oprea bagheta preciza cantitatea de nuci câștigată. (*n. tr.*)

105. Nu e de vină sloata, nici pizma colonului aspru,
Vânt nu fu nicidecum, ger, de fel, nici zăduf.
Rodul îmi este potrivit, mă vatămă fructe bogate,
Pradă sunt pentru mulți, pentru mine un rău.
Pradă ai fost, Polydore¹, a soaței tale perfide,
110. Ea a trimis în război beoțianul bărbat.²
Toată grădina regelui Hesper³ fost-a păzită,
Numai un arbor purta nenumărate comori,
Dar măracinii și ghimpii, toți răsăriți să rănească,
Spinii răzbunători strajă erau lângă el.
115. Însă eu n-am spini ca să vatăm, nici să mă apăr,
Pietrele mă lovesc, zboară din pumnul avid.
Ce-ar fi dacă n-aș da umbra deasă-n zădufuri,
Când înfige-n pământ Icar strigătul său.
Ce-ar fi dacă n-aș da ocrotire celor în spaimă
120. Când se revarsă nori neașteptat de mari.
Toate le fac cu grijă aprinsă pentru oricare,
Dar mă lovesc mereu pietre necruțator.
Pune peste acestea și cearta stăpânului aspru,
Eu sunt învinuit, stol de pietre-n ogor.
125. Vreme cât curăță solul și aruncă pietrele strânse,
Trecătorii mereu alte arme gătesc.
Frigul urât de alții mie mi-aduce foloase,
Iarnă cât e în jur, sunt apărat de fur.
Gol sunt atunci de rod, dar golul îmi folosește,
130. Roade atunci nu am pentru niciun dușman.
Dar îndată ce cresc în crengile mele fructe,
Multe pietre mă bat, grindină peste rod.

¹ Polydor, erou mitologic: v. Euripide, *Hecuba*, *passim* și Vergilius, *Aeneis*, III, 45. (*n. tr.*)

² Referire la Amphiaraos, v. Statius, *Thebaida*, II, 265, dar și VII și VIII, *passim*. (*n. tr.*)

³ Aluzie la grădina Hesperidelor, mit foarte cunoscut de romani. (*n. tr.*)

- Poate așa să se spună: permis e să se culeagă
Cele publice, căci cale legală au.
135. Dacă-i permis, atunce culege măslinii și lanul,
Bobul de la vecini, tu, ticălos călător.
Jaful să intre atunce pe poarta deschisă-a cetății,
Fie principiu de drept, Romule, la tine în for.
Oricare prim venit să fure argint din taverne,
140. Altul să ia la fel pietre de diamant.
Unul să fure aur, altul exotice pietre,
Orice valori atingi să le răpești pe loc.
Nu-s tolerate jafuri cât Caesar conduce lumea,
Niciun fur nu va fi teafăr sub împărat.
145. Zeul acesta aduse pacea între hotare
Și pe întregul glob el dăruie ajutor.
Ce-mi folosește mie de sunt despuiat la amiază,
Toți mă văd și n-am tihnă în niciun fel.
Nu mai vedeți între ramuri cuiburi care atârnă,
150. Păsări nu-și mai fac cuib în frunzișul meu.
Pietre stau între ramuri încrengănite ca niște
Biruitori ce rămân triumfători în cetăți.
Multe atacuri putut-au să fie adesea respinse,
Noaptea a-nvăluit jaful nelegiuit.
155. Rana mea se răzbună cu sucuri care pătează
Mâna ce-atinge coli se înnegrește adânc.
Sângele meu e acela, pătat va fi de-acel sânge,
Furtul nu va spăla pata la niciun izvor.
Când veneau peste mine tristețile fără capăt,
160. Deseori am dorit viața aridă să-mi curm
Sau am vrut uneori, să fumeg într-o tornadă
Ori să fiu despicat de un fulger rapid.
O, dacă roadele mele le-ar răpi o furtună
Sau dacă eu aș putea singur să le distrug!